

Justitiedepartementet

Juridiska institutionens yttrande över betänkandet Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42)

1. Köp av sexuell tjänst

Juridiska institutionen uppskattar Människohandelsutredningens strävanden att stärka skyddet mot köp av sexuella tjänster, men den föreslagna lösningen i form av uppdelning av straffbestämmelsen i 6 kap. 11 § brottsbalken (BrB) i två svårhetsgrader är inte en väg som kan förordas. Institutionen har avgörande invändningar mot detta förslag och ställer sig väsentligen bakom de skäl mot förslaget som utredningens experter anfört i sitt särskilda yttrande. En uppdelning i två svårhetsgrader beaktades även i SOU 2010:49 (Förbud mot köp av sexuell tjänst. En utvärdering 1999 – 2008) men avfärdades av skäl som fortfarande är giltiga (eftersom de finns redovisade i betänkandet upprepas de inte här).

Straffskalan för köp av sexuell tjänst är nu, efter den senaste lagändringen, böter eller fängelse i högst ett år. Utredningen föreslår ett brott av normalgrad med straffskalan böter eller fängelse i högst sex månader. Grovt köp av sexuell tjänst skulle få straffskalan fängelse i högst ett år (och därmed minst fjorton dagar). En första principiell invändning mot en sådan ändring av 6 kap. 11 § BrB är att det ter sig märkligt att ha ett grovt brott som har ett straffmaximum på ett år medan det finns ett brott av lägre svårhetsgrad. Att ha två svårhetsgrader av en brottstyp där skillnaden är endast sex månader fängelse ter sig systemfrämmande. Straffskalor kan inte ses isolerade från det straffrättsliga systemet som helhet och det skulle därför krävas starka skäl för att införa en straffskaleordning som avviker från den som vi har nu.

Den senaste höjningen av maximum från fängelse i sex månader till ett år har inte fått det genomslag som avsågs, konstaterar utredningen. Vill lagstiftaren ha en förändring av den praxis på böter som får anses vara stark i gällande rätt av i dag är lösningen snarare att ta bort böter ur straffskalan. Det är minimum i straffskalor som är utgångspunkten för straffvärdebedömningen. Är straffvärdet på fängelsenivå kommer många att dömas till villkorlig dom eller skyddstillsyn i stället för till böter. Men om det finns skäl för en mildare påföljd i särskilda fall? För dessa har lagstiftningen redan lagrum i bland annat 29 kap. BrB. Om de förmildrande omständigheter är sådana att det enskilda brottets straffvärde påkallar detta kan dömas till lindrigare straff än som ingår i straffskalan. Med stöd av 29 kap. 3 § BrB kan därmed böter dömas ut i sådana fall även om brottet är belagt med endast fängelse. Är det i stället fråga om sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 § BrB, s.k. billighetsskäl, finns också möjlighet att döma till lindrigare straff på motsvarande sätt. Ett tredje exempel är om lagöverträdaren är ung, 29 kap. 7 §.

Tilläggas kan att de försvärande omständigheter som anges som exempel i det föreslagna 6 kap. 11 § andra stycket finns med bland de omständigheter som redan är försvärande för straffvärdebedömningen enligt 29 kap. 1 § andra stycket och 2 §. Detta hindrar inte att Juridiska institutonen är positiv till lagstiftningsmodellen som sådan, dvs. att ange exempel på omständigheter som ska beaktas. En nackdel kan dock visa sig bli att exemplen blir mer styrande än tänkt, så att rättstillämpningen inte kommer att låta andra omständigheter påverka bedömningen tillräckligt. Att dela upp ett brott på det sätt som Människohandelsutredningen föreslagit finns det dock flera skäl som talar emot.

Juridiska institutionen har i andra remissyttranden, på olika sätt, framfört att den praktiska tillämpningen har att anpassa sig efter lagstiftningen och inte omvänt. I just detta fallet finns dock förståelse för det som framförts i betänkandet, inte minst i det särskilda yttrandet av experter som företräder de berörda myndigheterna. För att kort sammanfatta, det föreslagna införandet av två svårhetsgrader av brottet köp av sexuell tjänst kommer inte att lösa de problem som betänkandet beskriver utan kommer tvärtom att medföra att dessa problem ökar. Domstolar finner sällan brott vara grova, och det finns inte något som skulle göra att det blev annorlunda för denna brottstyp. Eftersom den övervägande majoriteten av ärenden skulle bedömas som brott av normalgrad, skulle en sänkning av nuvarande maximum i straffskalan från fängelse i ett år till sex månader medföra att ärendena prioriteras ännu mindre, förundersökningar begränsas, på-

följderna stannar på böter, osv. En sådan lagändring skulle således snarare innebära en mildare syn på brotten än den motsatta syn som betänkandet bitvis ger uttryck för. Juridiska institutionen avråder med eftertryck att genomföra den föreslagna lagändringen.

Att ett universitet nämner behovet av utbildning är föga förvånande, men en del av de förundersökningsproblem som redovisas i betänkandet är inte sådana att de kan utbildas bort (även om givetvis bättre utbildning av handläggare kan förbättra situationen en del!). Regleringen av förundersökningsförfarandet är av delvis andra skäl sådan att brott med böter och inte mer än fängelse i sex månader i straffskalan inte kommer att lagföras på det sätt som Juridiska institutionen är enig med Människohandelsutredningen om vore önskvärt.

2. Köp av sexuell handling av barn

Situationen är delvis en annan när det gäller de föreslagna ändringarna av 6 kap. 9 § BrB, än som berörts ovan avseende vuxna, och Juridiska institutionen har inte något avgörande emot att de genomförs. En förhoppning som framförs är att en kommande proposition innehåller ett vägledande avsnitt om hur konkurrensöverväganden bör göras.

3. Oaktsamhetskravet för ålder

Juridiska fakultetsnämnden har i tidigare remissyttranden kommenterat hur oaktsamhetskravet utformats i 6 kap. 13 § BrB. Det har funnits viss diskussion av om den äldre formuleringen ”inte insåg men hade skälig anledning att anta” är helt i överensstämmelse med den numera vanligare ”oaktsamhet”. När det gäller häleri och häleriförseelse, som har en för detta sammanhang liknande gärningsform med s.k. blandade skuldrekvisit (9 kap. 6 § och 7 § andra stycket 2) tycks i dag enighet råda om att formuleringen inte hindrar att den tolkas som ett krav på personlig oaktsamhet, vilket även ger stöd för uppfattningen att kravet i 6 kap. 13 § kan tolkas på samma sätt. Det skadar dock inte att undanröja källor till missuppfattningar, som att det måste finnas något påtagligt att åberopa, genom att ändra formuleringen så att oaktsamhet uttryckligen nämns.

4. Allmän slutkommentar

Juridiska institutionen förutsätter att den fortsatta beredningen av dessa förslag kommer att samordnas med de förslag som nyligen överlämnades av 2014 års sexualbrottskommitté, SOU

2016:60 Ett starkare skydd för den sexuella integriteten. Därför lämnas inte några övriga synpunkter på förslagen till ändringar av brottsrubriceringar som institutionen annars i sig inte haft något att invända mot. Den fortsatta beredningen kan även beakta den lagändring som trädde i kraft den 1 juli i år och därmed formuleringar i 6 kap. 15 § BrB.